

A' FELS. TS. ÉS H. KEGYELMES ENGEDE-
LEM MELLETT

A' MINDENES

GYÜLYTEMÉNY'

XI. LEVELE.

*Költ Komáromban, Kis-Afzszony-Hav.
5-dik Napján, 1789-dik Esztend.*

Tudományos dolgok.

Ditső helyet nyert két Hazánk' Túdós
Afzszonyjai közt, 's szép nevet szerzett ma-
gának tudományjai által, Erdély-Ország' egy
szép tsillaga M. *Petrótzsi Katalin*, Sidónia
Afzszonyfág, a' ki szép 's tiszta Magyarfág-
L gal

gal készített egy gyönyörű könyvet, ilyen Tzím alatt. *Arnd János' az igaz Keresztyénfégről írtt könyveiből szedegetett Lelki Elmélkedések.* — Melly először Kolozsváratt 1705-dik Éfzt. 12-töd formában, azután pedig 1764-dik Éfzt. Mélt. Báró *Veselényiné Afzfzonyfág* által ki-nyomtatott. — Ugyan ez a' Túdós Afzfzonyfág írt Magyar nyelven egy más könyvet is, ilyen Tzím alatt: *Jó illatot illatozó szív; Arnd János' oktatása szerént.* Melly 1708-dik Éfzt. Lötсэн nyomtatott. — Végre pedig *E. Majer János Úrnak*, az Idvességről írtt munkáját is Magyarra fordította; és más több épületes munkákat is hagyott kéz-írásban maga után, mellyek vajha mind világosságra jönének, másoknak a' Keresztyénfégrben lehető épületekre.

Ezen Túdós Afzfzonyfág' nyomdokit követte az ő Unokája is, a' fenn említett Báró *Hadadi Veselényi' Élete-párja, Polikszenna, Vargyas István Dániel' Leánya.* Ez az Afzfzonyfág, szép tudományja mellet, a' több nyelvek közt, mellyeken folyvást beszélt, a' Görög és Deák nyelveket is annyira értette, hogy Piktét Benedek' a' Keresztyén Erköltsi dólgookról írtt könyveit Deákból Magyarra fordította, és Kolozsváratt 1452-dik Éfzt. 8-ad formában ki is nyomtatatta. — Az ő Túdós Atyjának is az által

ne-

nevelte ditsőfégét, hogy az ő Deák nyelven: *Paterna monita* Atyai intések' Tzím alatt írtt könyvét Magyarra fordította, és nyomtatás által közönségessé tette.

Túdós és nagy Lelkü Afzszony' példája.

Ama halhatatlan nagy Túdóst, *Hugó Grótziust* (a), kihez hasonlót, mind Isteni mind Világi tudományjára nézve, tsak ritka Század szül, tömlöztbe tétette az Orániai Fejedelem és Hollándiai Hely-tartó, mivel ő ezen Fejedelemnek igyekezete ellen hatalmasan óltalmazta Hazája böldegágát.

L 2

Min-

M e g - J e g y z é s.

(a) Ez a' nagy Lelkü Túdós — *Hugó Grótzius*; 1573-dik Efst. Sz. György-Hav. 10-dik napj. Hollándiában Delftben, vagy Delftsben születtetett, 's olly igen szorgalmatosan tanult első gyermekfégétől fogva, hogy már 1613. Efst. Rotterdám Városának Fő Nótáriusává lett. Ebben a' hivatalban esett ő foglágba is, mellyből az ő tudós és hűféges Házas-társa *Reigersberg Mária* ki-szabadítván; Frantzia-Országba ment, a' hol először is maga mentfégére egy könyvet készített, azután pedig azt az ő híres és tudós munkáját írta, mellyet illyen Tzím alatt adott-ki: (*Hugonis Grotii de Jure Belli ac Pacis Libri tres.*) *Hugó Grótziusnak*, a' hadakozásnak és békességnek Törvényjéről írtt három könyvei. 'S ez által ollyan nagy betsületer szerzett magának Frantzia-Országban, hogy a' Király gyakran élt tanátsával. Innét a'
Dá-

Minden igaz egyenes szívű ember öhajtottá Gótzius meg-szabadulását; de tsak az ő Felesége munkálódhatta-ki azt, majd tsak nem két ezrendő múlva. — Egyszer könyveket küldött ő egy nagy ládában Férjének a' tömlötzbe, 's azt kívánta tőle, hogy minden nap egy két óráig feküdjék abba, hogy az által ezt a' szoros helyet meg-szokhassa. Végre teljességgel belé feküvén, szerentsé- sen ki-vitte ötet abban a' tömlötzből, mint- ha könyveket vitetett volna ki. 'S így sza- badította-meg ez a' nagy Lelkü hűféges Há-
zas-

Dániai és Svétziai Udvarokhoz lett hivatalja. De midőn meg-hallotta, hogy az Orániai Mórutz Fejedelem meg-halálozott, az ő utánna uralkodó *Fridrik Henrik* Hertzegtől barátságos levelekkel Hazájába hívattatván, Amsterdámba visszamen- Tapasztalván mindazáltal az ő ellenséginek el- lene való nyguhatatatlanfágokat; ismét el-hagy- ván Hazáját, Hamburgba, 's onnét a' Svétziai Kantzelláriushoz *B. Okszenstirnh*hez Moeny folyo- vize mellé Frankófurtumba ment, a' honnét ezen Kantzellárius által, Svétzia-Ország' nevével Páris- ba követfégbe küldetett. Ezen idő tájban készí- tette Párisban azon két nevezetes közyveit, t. i.

1. A' Szent Írásnak Ó és Új Testamentomi ré- szeinek magyarázatját, hat kötet negyed részben, mellyről, az Árménianusok' mételyit ki-vévén, a' lett némelly Tudósok' ítéletek: Grótzius a' Szent Írást magyarázta; de a' több utánna élők Gró- tziust magyarázzák; és

2. A' Keresztyén Vallásnak igazságáról szólló könyvét, mellyet már kilenz féle nemzetek ol- vasnak Anyai nyelveken.

Pá-

zas-társ Férjét, igazfágtalan fogfágából! —
 A' Felföbbség ugyan, tsak hamar meg-tud-
 ta Grótzius' ki-szabadulását; de nem akarta
 Feleségének ezen Férjéhez való hűségét meg-
 büntetni, hanem szabadon botsátotta ötet,
 's Hazájából ki-költözködött Férje után. —

Tisztes Tüdös Vénnek tisztessége.

Úgy véljük, olly igen esméretes Hazánk'
 fok Tüdösi előtt Fő T. *Jákóbi Friderik*
János, a' Hannoverai Egy-Ház Szent Szék'
 egygyik érdemes tagja, és Czelle Vidéké-
 nek Fő-Püspökje, hogy ezen ő eránta va-
 ló hír-adás talám fokaknál nem lél kedvet-
 lenséget,

L 3

A' kö-

Párisból, hogy ottan tíz esztendőkig folytatott
 Köverfégeről számot adhasson, Svétziába ment;
 de *Kristina* Királynétól el-botsátatván, ismét viif-
 sza-tért Párisba. A' Frantzia Udvar Lengyel-Or-
 szágba akarván ötet küldeni, a' tengeren hajó-
 törést szenvedett, mellyből ki-menekedvén, Ros-
 tokba vitette magát, a' hol 1645. Eszt. Kis-Afz.
 Hav. 18. napj. meg-hólt. Az ő hóltt tetemei
 született földjére Delftbe hozattatván, nagy ha-
 lotti pompával el-temették. Az ő fok és ne-
 vezetes tudós munkájit ma is teljes gyönyörűség-
 gel olvassa a' tudós Világ, 's hálá-adással áldja
 azokért Grótzius' hamvait, mellyeket még a' mi
 ditsőfégesen uralkodó II-dik JÓZSEFünk is 1777.
 Eszt. azzal tisztelt-meg, hogy azoknak sír-halma
 helyére vezetettvén magát, — könyvet hullatott
 reájok.

A' közelebb el-múltt 1788. Elzt. Pünköst-Hav. 4. napj. tartotta ez a' tisztes Öreg. az ő Papi-hivatalja' Jubileumját. A' közönféges harangozás, már Szombaton délben, egy nagy Innepet jelentett. Vasárnap reggel, teljes harang-szó alatt vezette a' Városi Magistrátus Fő T. *Jákóbi* Urat a' fő Templomba. — Előtte három kiseded gyermekek, virágokkal hintegették az útat, A' fő Templom' ajtajában, az egész oda való T. Papi-rend idvezlette ötet. Az ülése az Óltár előtt lett, Méltóságos Fő T. Lotzeumi *Abbas Chappuzeau*, és Fő Confistoriális *Koppe Benjamin* Urak között, kik ez Innepre Hannoverából küldettek oda. Jelen volt e' sorban a' Meklenburgi uralkodó Fejedelems, más fok fő rendű Méltóságokkal, Egyháziakkal, és Fő T. Jákóbi Úr' Famíliájával egygyütt. Az ének és egy gyönyörűség muzsika után, Sz. Pál Apostol' azon szavaiból tartatott Predikátzió, 1 Kór. 4: 7. *Ki vett elől tégedet mások között? Mitsoddd vagyon a' mit nem vettél volna?* Azután Fő T, *Echte* Úr, az Óltárnál megáldá a' tisztes Öreget.

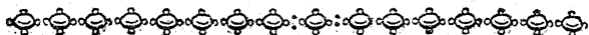
Az Isteni szolgálát után, a' Városi Magistrátus, a' Város' házánál, egy nagy ebédet adott, mellynél az ahoz hívatott 86. Személyek között; az oda való Római Kathol. mind a' két Egy-háziak is jelen voltak.

Estve

Estve, a' Nevendékek' ferege egy pántlikából fontt koszorút hozott a' tisztes Öregnek, mellynek közepén az ő képe láttatott, ilyen körül-írással: *Hervadhatatlan a' te koszorúd, 's el-felejtethetlen Képed előttünk.* — Azonban egy négy esztendős gyermek, az Anyja' öléből, egy koszorút tett, a' tisztes Öreg' fejére, a' több gyermekek pedig, virágokból fűzött lántztzal körül-vették ötet. Estve későn, a' Városi Oskolában tanuló Ifjúfág, egy ékes muzsikával tisztelte-meg ez Innepet. — Más nap délyest a' Város' házában, egy válogatott Társafág gyült-fel, mellynek közepén Fő T. *Jákóbi* Ur' kilentz gyermekeji, és tizen-hét unokáji kerek formában állván, az öreg Atyjokat annak közepébe kerítették, és Atyai áldásáért esedezének; mellyet a' tisztes Vén szíves meg-indulással sorjában osztott rájuk. — Estve az egész Inneplésnek egy gyönyörű énekléssel lett vége. —

Fő T. *Jákóbi* Ur, most 77. esztendős Öreg, és már 50. esztendős Papságában 30. esztendeje, hogy a' Czellei Papi szent hivatal teljes dítsérettel viseli. Az ő szép munkáji közt nevezetesek, az ő:

A Papi szent hivatal' folytatásáról, két kötetben nyóltzad formában; és *Az ISTENnek bölts okai' 's tzélzásiról,* négy kötetben, ugyan nyóltzad formában készített tudós 's szép könyvei.

Istent-felő Vitézek' példájik.

Hogy már a' régi Pogányok között is voltak Istent-felő Hérók, annak fok szép bizonyfágit lehetjük azok' törvényes dólga-jiknak le-írásaikban. Midön p. o. Stzípio, Szi-tziliából Áfrikába által-úta-zott, elébb az egész tábor előtt Könyörgést tartatott. *Han-nibál Kadikszra* ütvén, előre áldozatot vitt Jupiternek, az egész tábor' jelenlétében. Ama nagy Lelkü *Kámbises* pedig, semmit se ajánlott olly igen hathatósan az ő fijának Tzírusnak, mint a' Virtust, gyakran azt mondván, néki arra nézve: semmit ne gyakorolj olly ferényen, mint az ISTEN eránt meg-kívántató kötelességeket. Semmihez ne kezdj, minekelötte az eránt az ISTEN-től tanátsot nem kérdtél; és valamihez kezdesz, mindenekhez az ő fegedelmét kérjed alázatos esedezésid által. Ha pedig holmi jót vettél tőle, el ne múlasd a' hálá-adó-fágnak gyakorlását. Mert tsak ő bóldogíthatja minden igyekezetünket, és tsak ő tarthatja-meg életedet.

Az illyen Isteni-félelmet jelentő gondolatok már, felette szépek voltak a' Pogányokban. — De melly igen fokkal többre mentek e' részben, némelly Keresztyén Vitézek, 's melly elevenen nyilvánfágosítják kegyes-

gyességeket nevezetesebb dólgaikban, tsak ez egy példa is meg-mutatja.

Ama nagy és híres Vitéz *Ferdinand* Hertzeg, fel-ízóval azt kiáltá, véghetetlen nagyobb számú ellenfégitől körül-vétetett katonainak: Fijaim bátrak légyetek! velünk van az ISTEN! — Azután pedig, midőn az ő Hadi-Tisztjei az ütközetnek helyén, győzedelmén való örvendezéseket jelentenek, azt mondá nékik: *Ne örüljön Kegyelmetek e' szomorú győzedelmen; nézék-el inkább e' tekintetet rettenetes körül-állásival, mellyeket énnékem már tíz-szer kellett nézmem. — Es melly igen szivesen óhajtom, vajha ez már az utolsó véres győzedelmem legyen. —*

Német-Ország, nevezetesen ennek a' Hérónak köszönheti boldogulását, 'S valaki őtet látta 's esmérte, mind bámúlva tsudálta halhatatlan tselekedeti mellett nagy Lelkü Keresztyénfégét; és a' Meg-szükültteknek fok száza, áldja maradékjokkal megtartó jól-tévőjököt. Sok nagy emberek felindítatván, az ő nagyfágos szívessége által, írva mentek-el előle.

Az Égi-háborúról való Tűdősítés felgyattatik.

A' minémü kevés értz magunknál 's ruháinkon van, a' tsak akkor lenne veíze-

delmes ha igen közel ütne-le hozzánk a menykő, mert úgy könnyen magunkhoz szívna azt. A' Szép-nemnek főkötőjében lévő gombos töknél, fokkal veszedelmesebbek az Égi-háborúban a' nyakban, vagy fülben lévő függők, mivel értzből lévén azok, a' menykövet magokhoz szívják. A' ki igen alaton ház' s szobában van, jól tselekszik, ha a' szoba közepén valamelly padra vagy székre fekszik, mivel ilyenképpen femni fe lévén közel hozzá, a' mi a' menykövet magához szívna, bátorfágosabb lehet attól. A' minémü gözt a' menykő ütés maga után okoz, az ugyan nem igen lehet halálos; de még is jó volna az ajtót fel-nyitni az Égi-háború alatt. Merő gyanúfág, mintha a' házat által-járó levegő-ég, a' menykövet maga után szívna; más külömben a' mellyékes felhőkötől is félhetnénk, minekelötte még fejünk felett öszve-tolódtak, mert a' szél hozzánk és ránk fúhatná azoknak menyköveit is. De a' tapasztalás elégfégesen bizonyítja, hogy néha a' szélnek ellenébe is szokott a' menykő le-ütni. Szinte ilyen gyanúfág az is, mintha a' harang-szó visszaverné, s el-öszlatná felettünk a' felhőket, és azokból szálló menyköveket.

Azt írja ama híres útaxó *des Landes* útaxásának le-írásában Brefsztből, hogy 1718-dik Efsztendőben Szent György-Havának 14. és 15-dik napjai közt való éjtszakában,

ban, olyan szörnyű Égi-háború támadott Alfó-Bretagne Szigetén Landerno és Sz. Pál de Leán közt, hogy 24. Templomokba ütött-le a' menykő, még pedig mind a' mellyekben harangoztak.

Ama Túdós Természet-vizsgáló *Reimarus* erről azt írja: Ezen történetnek valóságán ugyan nem kételkedem; de hogy a' harangozás, vagy a' nem harangozás legyen a' menykő ütésnek az oka, azt teljességgel meg nem foghatom. Kétség kívül tsak kevés Templom mentt még a' bé-ütéstől, mellyben a' Tartomány' szokása szerént nem harangoztak. De itt Hamburg táján, egész Dániában, Svétziában és Angliában fohol se harangoznak az Égi-háborúkor, még is meg-esik néha, hogy be-üt a' Templomokba 's tornyokba. Miért nem eshetne-meg ez, Frantzia-Országban is?

A' felyem sino:ok 's ágy eleibe valók se fokot használnak; mert jóllehet nem egy könnyen esik reájok, de még is meg-szagatja azokat, 's annál nagyobb erővel ütöztán a' közel lévő testre. Hasznosabbak vólnának a' vas, vagy fa ágyaknak egész meg-aranyozások, mivel az által a' menykőtől mentt maradna az ember, noha azoknak közel léte még is ártalmas lehetne.

A' ki az Égi-háborúban az útszán van, igen szerentséltetné magát, ha valamelly ajtó-

tó-ragasztó alatt, vagy az épületek és falak mellett keresne menedék helyet. Leg-jobb ha valamely házba bé-mégyen, vagy valamely tágas útfaz', vagy piatz' közepén megáll; mivel csak ritka példa, hogy a' menykő olly igen tér- 's tágas - helyeken le-ütne. Csak hogy arra is kell vigyazni, hogy valamely tsorgó tsatornához közel ne álljon, mert olly igen veszedelmesek azok, hogy méltán mindenütt le-rontani kellene azokat, mivel azok tsorgások által, a' menykövet igen magokhoz szívják, és az által az egész háznak veszedelmet okoznak.

Sokkal nehezebb a' mezőn és az erdőn bátorfágossá tenni magát a' menykövítés ellen; mert mind a' fák alá veszedelmes állani, mind pedig a' mezőn megmaradni, semmi felévé ott ollyas, mi a' menykövet magához szívna. Bátorfágosabb lenne barlangokba, vagy föld alatt való üregekbe rejtezni, mivel az arra szálló menykövet már annak külfő része meg-emésztené 's el-ozlatná. — Igen veszedelmes széna vagy szalma rakásokba, kazalokba, gabona kepekbe, és más akármely rakások alá rejtezni. — A' Lovaglók, 's a' kik lovakon nyargalódzanak, azok szemlátomást való veszedelemben vagynak az Égi-háborúban, mivel magok sokkal közlebb vagynak a' felhőkhez mint a' lovak, melly természet
sze-

fzerént magához szívja a' menykövet. Legjobban tselekszük tehát a' lovas, ha az Égi-háború alatt a' lováról le-szállván, egy kevéssé távolról vezeti maga után. A' kik szekéren utaznak, azok is bátorfágosabbak léfznek, ha le-szállván arról, a' szekér után mennek; mivel a' menykö többnyire a' lovak felé vonódik, és ha a' szekérre ütne is, a' kerekék' finjén a' földre vezetetik. — A' ki fedeles kotsin megy, bátorfágosabb lehet; nem mintha a' menykö a' bőrön 's váfznon által nem hatna; hanem mivel a' kotsi' gombjai, kivált ha rézből vagynak azok, 's a' fzegek, a' kerekék' fínjére vezetik a' menykövet; tsak hogy a' ki fedeles kotsiban utaz, az Égi-háborúban az ülés' közepére üljön. — Igen bátorfágossá téfzi a' kotsit az is, ha a' külfö mellyék 's más vasak is meg-aranyozva vagynak, mivel azok által a' menykö meg-akadályoztatik a' kotsiba való bé-ütéstől. — Hanem a' kinek a' kotsi' ládájában pénze van, annak felette veszedelmes az ülése azon az Égi-háborúban, mivel akárminémü pénz is a' menykövet magához szívja.

Leg-bátorfágosabbakká téfzik magokat, házok' népét 's javajikat azok, a' kik menykö-szívatót tsináltatnak házokra. — Ennek leg-első fel-találója ama tudós Ámerikai Doktor *Franklin*, a' ki Ámerikának nagyobb részén

fzen közönfégessé . tette azt . Ő tőle tanul-
 ták-el azt az Európaiak is osztán ; 's látván
 annak ki-mondhatatlan hasznos mivólttát,
 már helyel - közzel láthatni ilyeneket .
 Magyar Hazánkban , hozzánk leg-közelebb
 a' Felféges *Eszterházi* Hertzeg állítatott-fel
 egygyet Eszterházához mint-egy egy mértt
 földnyire lévő Bombschur nevű nyári múla-
 tozó Kastélyja mellett a' nagy erdőben , melly
 által már több nyóltz esztendőknél , a' meny-
 kö bé-ütéstől bátorfágossá tétetett . 'S vaj-
 ha több méltófágaink 's Gyülekezetek is ,
 észre vennék a' Jóltévő ISTEN' ezen aján-
 dékának használatosságát , 's a' haszontalan
 tornyok helyett , bár az ilyen menykö-szí-
 vatók' fel-állítása által igyekezne Hazánk ,
 kivált fok ezerekbe kerültt templomainkat
 's drága épületeinket bátorfágosokká tenni ,
 's a' menykö bé-ütéstől óltalmazni !!!

Béts Városának népességéről.

Béts Városának , az újabb meg-számlá-
 lás szerént (lásd *Skitze von Wien*) 1310.
 épületi vagynak . A' külfő Városban pedig
 ez előtt öt esztendőkkel 4068 . és így minde-
 nestől 5378 . épületek . Minthogy pedig a'
 külfő Városok felette igen épülnek ; már
 most könnyen 5500 . házak lehetnek Bétsben .

Béts

Béts Városa' lakosinak száma, véghe-
tetlen egyenetlenfégben van. *De-Luca* ez
előtt néhány esztendőekkel, így számlálta az-
okat egybe:

A' Városban	-	-	52053.
A' külfő Városban	-	-	159989.
Katonafág	-	-	12530.
Görögök és Zsidók	-	-	3550.
Vidékiek	-	-	27600.
Mindenestől	-	-	254261.

Hanem úgy véljük, hogy *De-Luca* Úr-
nak ez a' ki-számlálása kevésre tette Béts
lakosinak számát; mivel esztendőnként majd
1150. emberek haláloznak-meg; 9600-zan
születtetnek, és 2400. pár házasodik Béts-
ben. Igaz ugyan, hogy ez ilyen ki-szám-
lálásból soha valójába ki nem lehet hozni
az emberek' számát. Igen nagy külömb-
ség van e' részben, a' Királyi fő Városok'
lakosi közt. Ez utóbbiakban, jó formán
ki-lehet hozni a' lakosok' számokat, a' szü-
letettek' és meg-hólttak' számokból. De
nem úgy a' Királyi fő Városokban, a' hol
minden nap ezer meg ezeren fordúlnak-
meg, 's ezereken folytatják ottan egy ideig
kereskedéseiket vagy akármelley más dólga-
ikat. Es így a' kik ma, vagy egy ideig ot-
tan lakoznak, azokat már hólnap; vagy
néhány esztendők múlva, meg nem ta-
lálhatni az oda való lakosok között.

(a' többit máskor.)

Mi-

*Miképpen lehet akármelly gyümöltsöt, vagy
dinnyét minden festés vagy meg-sértés
nélkül, mindenféleképpen meg-
jelelni?*

Midőn a' gyümölts fele nagyfágára nőtt, vékonyra sodrott viafzból kell azon betüt, vagy jelt, mellyel meg-jelelni akarjuk azt, azon felére ragasztani, mellyet leg-inkább füt a' Nap, 's ez a' viafz rajta lévén meg-akadályoztatja a' Nap' meg-pirítását, úgy hogy midőn az egész gyümölts már meg-pirúl 's meg-érik, az a' helye, mellyen a' viafz vonások vagy jelek vagynak, pirulás nélkül marad, 's-a' betüt vagy jelt szépen mutatja. — 'S talám illy formán szokták a' régi Árkádiai Pásztorok is, az ő kedveseiknek küldött mindenféle gyümöltsökre, azoknak neveiket, főt. egész danlokat fel-irni.

A' Találós Mese vólt *len* 's *kender*.

Találós Mese.

Nints bizonyos helyem, 's a' szellő is el-hajt,
Sűrű testem, szemnek, könnyen okozhat
bajt.

